

А.А. Яриновська
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент В. В. Євченко

**Загальна характеристика основних засобів вираження майбутньої дії в
ранньо-ново-англійському періоді на матеріалі творчості Вільяма
Шекспіра**

Особливості функціонування майбутнього часу як граматичної форми деякі вчені розглядають окремо, оскільки на відміну від теперішнього чи минулого часу, граматичні форми майбутньої дії в ранньо-ново-англійському періоді відображали не об'єктивну часову характеристику, а суб'єктивну. Це пояснюється незакінченим процесом граматизації, оскільки структурні елементи форми дієслова *shall/will* надавали висловлюванню модального відтінку. Проблема функціонування засобів вираження майбутнього часу вивчалась як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, серед яких: Т.О.Расторгуєва (1983), Б.О.Ільш (1968), О.Єсперсен (1958), О.І.Смирницький (1965), Л.П.Чахоян (1976), Е.А.Ебот (1883) та інші.

Метою представленої статті є аналіз, вивчення та співставлення основних засобів вираження майбутньої дії (зокрема форм «*will* + інфінітив» та «*shall* + інфінітив») в ранньо-ново-англійському періоді на матеріалі творів Вільяма Шекспіра.

Розглядаючи категорію майбутнього часу в ранньо-ново-англійському періоді, варто звернутися до історії виникнення та розвитку даного темпорального феномену, адже вживання дієслів з модальною семантикою *sculan/willan* на позначення майбутньої дії зустрічається в Англо-Саксонських пам'ятках. Але процес аналітизації сполучень цих дієслів з інфінітивом розпочалася лише в ранньо-ново-англійському періоді. В давньоанглійському та середньо англійському періодах *shall/will* зберігали

модальне значення обов'язку та бажання. Таке модальне забарвлення спостерігається при виборі між двома допоміжними дієсловами в сучасній англійській мові.

В давньоанглійській мові, як і в усіх германських мовах, не було спеціальної граматичної форми для передачі майбутнього часу. Категорія часу складалася з темпоральної граматичної опозиції: минулого та теперішнього часу. Форма теперішнього часу могла використовуватись для позначення як теперішньої, так і майбутньої дії, залежно від контексту. Одночасно з формою теперішнього часу в староанглійській мові значення майбутнього часу можна було передати за допомогою дієслова з модальним значенням. Як правило, використовувалися дієслова *sculan* та *willan* у поєднанні з інфінітивом, однак і головне дієслово у поєднанні з іншими дієсловами з модальною семантикою (*cunpan*, *durran*, *motan*, *maz an*) також могло передавати значення майбутньої дії (на ряду з основним модальним значенням). За допомогою цих виразів значення майбутності поєднувалося також з модальним значенням бажання, обов'язку, можливості, адже самі дієслова зберігали своє лексичне значення.

Процес аналітизації сполучень дієслів з модальним значенням, що розпочався в середньо-англійському періоді, пов'язаний з семантичним зрушенням: від модального (суб'єктивного) способу вираження майбутньої дії до створення форми передачі об'єктивного майбутнього [1:165]. Цей перехід пов'язаний з тим, що аналітизація – це комплексний процес, частина якого – зміна лексичного значення дієслова з модальним значенням і розвиток граматичного значення. Дієслово з модальним значенням піддається лексичному спустошенню і починає спеціалізуватися на передачі граматичного значення об'єктивного майбутнього. Паралельно зі втратою свого лексичного значення відбувається і процес втрати самостійного синтаксичного статусу дієслова з модальним значенням: з рівноправного члена словосполучення «дієслово з модальним значенням + інфінітив» до допоміжного дієслова, як частини морфологічної дієслівної форми. Тобто,

якщо в давньоанглійській конструкції з будь-яким дієсловом, що має модальне значення, та інфінітивом могли передавати майбутню дію, зберігаючи при цьому власне модальне значення, то в середньо-англійській для вираження майбутнього часу використовувалися лише конструкції «shall + інфінітив» та «will + інфінітив».

В середньо-англійському періоді використання модальних фраз, особливо з дієсловом shall, стало надзвичайно розповсюдженим. «Допоміжне дієслово shall + інфінітив значущого дієслова» стало тепер основним засобом вираження майбутньої дії в будь-якому контексті. Дієслово shall могло зберігати своє модальне значення необхідності, але досить часто це значення настільки послаблювалося, що модальна фраза позначала об'єктивну майбутню дію. Значення майбутнього часу часто поєднується з модальним значенням, адже майбутня дія – це запланована дія, яка ще не відбулася.

В ново-англійському періоді граматичне розповсюдження дієслів shall та will за особами не було обмежене правилами та фіксоване. Вживання дієслів shall та will було встановлено граматичними правилами значно пізніше.

В часи Вільяма Шекспіра відбувалося становлення літературної норми. Процес нормалізації мови розпочався лише в 16-17 столітті. Тому диференційоване вживання дієслів shall та will, як дієслів з модальним значенням чи як допоміжних дієслів на позначення об'єктивної майбутньої дії, ще не було повністю фіксованим [5:213]. Це пояснюється незакінченим процесом аналітизації, оскільки shall/will зберігали залишкове значення модальності. В добу Шекспіра граматичні форми з will та shall на позначення майбутньої дії були досить поширеними. Вони могли виражати об'єктивну майбутню дію, а також додавати модальне значення. Наприклад:

When forty winters shall besiege thy brow,

And dig deep trenches in thy beauty's field,

Thy youth's proud livery, so gaz'd on now,

Will be a tatter'd weed, of small worth held. (об'єктивну майбутня дія)

[Shakespeare, Sonnet 2, lines 1-3]

'If much you note him,

You shall offend him and extend his passion' [Macbeth]

Тут дієслово shall має значення «ти точно скривдиш його», тобто дія точно відбудеться в майбутньому. *'If much you note him'* – Subjunctive I, що вказує на те, що дія точно відбудеться, але разом з тим і підсилює модальне значення дієслова shall. Те ж значення дієслова shall ми можемо знайти і в іншому творі:

'Nay, it will please him well, Kate, it shall please him' [Henry V]

В цьому випадку можна побачити паралельне використання дієслова will, що вказує на об'єктивну майбутню дію, і дієслова shall, що має модальне значення необхідності.

Повна граматизація дієслова will відбулася дещо пізніше порівняно з дієсловом shall [1:167]. Таким чином майже у всіх письмових згадках ранньо-ново-англійського періоду дієслово will зберігало своє лексичне (модальне) значення бажання. Однак у Шекспіра це значення звузилося і тому дієслово will передавало насамперед майбутню дію. Наприклад: *'I will win for him, if I can; if not, I will gain nothing but my shame and the odd hits'* [Hamlet]. В даному випадку дієслово will не набуває значення модальності, а лише вказує на майбутню дію. Крім того, частка *if* в даному випадку не підсилює модальність дієслова will, як це було у випадку з shall, а навпаки.

В цей час will починає втрачати своє лексичне значення та перетворюється на допоміжне дієслово. Таким чином, в ранньо-ново-англійському періоді паралельно існують дві аналітичні форми на позначення об'єктивної майбутньої дії.

Інші докази аналітизації дієслів shall та will можна знайти в книгах з граматики 17-18 століть. В 1653 році Джон Уолліс в граматиці "Grammatica Linguae Anglosanae" вперше сформував правило про регулярне чергування shall та will залежно від особи. Він вказав на те, що shall виражає чисту майбутню дію лише в першій особі однини та множини, а will - в другій і третій особах однини та множини. Він також відмічає, що shall в другій і

третьої особі означає обіцянку, а will в першій особі – бажання. Однак дані, зібрані вченими в 20 столітті, показують, що даного чергування насправді не існувало в часи Уолліса. Його дослідження лише доводило, що семантична різниця між двома допоміжними дієсловами дуже слабка, або, навіть, її взагалі немає. Тим не менше, це правило було розвинуто граматистами у 18 столітті, особливо тими, що спиралися на закони «розуму». Вже в другій половині 18 століття граматисти надали твердженню Уолліса форми правила, яке досить довго зберігалося в англійській граматиці.

Правила чергування shall і will, представлені Уоллісом, повторювалися в багатьох книгах з граматики і вивчалися в школі як обов'язкові [4:342]. Можливо, це стало причиною їх широкого використання в англійській мові, особливо на території Англії (will – для другої та третьої особи, shall – для першої особи). З іншими особами дієслово shall вживалося в більш офіційному стилі: в релігійному письмі, в поезії та в документах.

Що стосується живої розмовної мови, що не регламентується граматичними правилами, то тут подальший розвиток граматичної форми майбутнього часу призвело до розповсюдження форм з will на всі особи.

Проаналізувавши та зіставивши підходи різних вчених до вивчення категорії майбутнього часу в ранньо-ново-англійському періоді, було виявлено та охарактеризовано основні засоби вираження майбутньої дії, їх ознаки та синтаксичні властивості, які проявляються в усному мовленні та на письмі. Таким чином, проведене дослідження підтверджує, що аналітичні форми з дієсловами will та shall не тільки були індикаторами майбутньої дії, а й часто зберігали своє модальне значення, що іноді можна побачити і в сучасній англійській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Иванова И.П., Чахоян Л.П. История английского языка / И.П.Иванова, Л.П.Чахоян – М., 1976. – 437с.

2. Ильиш Б.А. История английского языка / Б.А.Ильиш – М., 1968. – 419 с.
3. Abbott E. A Shakespearean Grammar. / E. Abbott – L., 1883. – 548pp.
4. Rastorgyeva T.A. A History of English. / T.A.Rastorgyeva – М., 1983. – 352pp.
5. Shakespeare W. Two Tragedies. / Shakespeare W. – М., 1985. – 285 pp.